

2. Віра в перемогу в нашій природі. В наших генах закодована необхідність свободи, незалежності і величезна любов до своєї землі. Виникає логічне питання: якщо наші збройні сили перемагають другу за силою армію на землі, то яка ж тоді перша? Українські воїни – найкращі в світі, про це знали в усі часи, але сьогодні всім очевидно, що нам потрібне сучасне військове оснащення. Поки що без допомоги демократичних сил світу нам не досягти перемоги.

3. Зрозуміло, що ми розраховуємо насамперед на демократичні процедури, міжнародні трибунали та суди і будемо дотримуватися цивілізаційних норм... Але особисто я буду зовсім не проти, якщо котрась із наших спецслужб проведитиме акції на зразок відомої операції «Гнів Божий». І я не бажатиму знати подробиці, та впевнений, що буду відчувати глибоке задоволення від позитивних результатів.

Артемій Кірсанов, Сергій Дзюба, кінодраматурги, письменники

І. А. К. Війну з російським агресором вже охрестили вільною, адже це шанс виконати заповіт батька Тараса розірвати вікові московські кайдани і окропити землю ворожою злою кров'ю. Ми на своїй землі, з нами правда, сила і Бог!

С. Д. Віру в перемогу нам дає те, що ми захищаємо свою землю, свої міста, домівки та рідних людей. Все це народжує в кожному захисникові України величезну жертвність, бажання зробити все і навіть більше заради перемоги, безжалюно нищити ворога, який втратив людське обличчя і творить антилюдські злочини щодо мирного населення: жінок, старих та людей. Це не просто війна, а рашистський геноцид українського народу. Йдеться про виживання нації. Тому ми не просто віримо і молимося, але діємо на межі і за межею власних сил і фінансових ресурсів. Україна зараз схожа на великий мурашник. Почуття плеча українців дуже потужно зміцнює віру, долає страх смерті, підіймає мораль ЗСУ, тероборони та інших підрозділів. Все це неодмінно приведе до нашої спільної перемоги та повного знищення ворога. Бо ця війна закінчиться тоді, коли саме поняття росія та росіянин буде заборонено світовою спільнотою, як фашистський Райх після Другої світової війни. Світ має викреслити цю терористичну державу із політичної мапи, або вона знищить людство!

2. А. К. Широкомасштабна війна відкрила широкому загалу справжнє обличчя Росії – потворних зомбі. Її загадкова душа перестала нести таємницю. Маски зірвані. Весь світ побачив, що нічого немає привабливого у страшній безодні нелюдей, які скоріше нагадують орків зі світу Толкіна. Русській мір надовго асоціюватиметься зі смертю, біллю, стражданнями та руйнаціями і відправиться слідом за своїм кораблем. Приналежність до нього буде чимось на кшталт приналежності до фашизму, його цуратимуться як хворих на проказу. Тепер, коли маємо підтримку всього цивілізованого світу, злочинці-агресори будуть знищені. Благодатний вогонь наших ЗСУ очистить нашу святу землю. Вовкулаки, упірі та інша російська погань, згорить і згине навіки.

Український театр під час війни: 24 лютого – 24 квітня

Вікторія Котенок

Почалася широкомасштабна війна

Напередодні в українців був звичайний робочий день: кінотеатри показували фільми, філармонії – концерти, театри – вистави. Але вже наступного дня країна здригнулася від гучних вибухів. Це були ракетні удари, які нанесла о 4-й годині ранку по усій території нашої держави рф після того, як президент путін оголосив про спецоперацію з метою нібито «демлітаризації та денацифікації України». У четвер 24 лютого 2022 року в Україні почалася широкомасштабна війна.

На сайтах та фейсбук-сторінках більшості театрів того ж дня з'явилися оголошення про тимчасове припинення роботи у зв'язку з введенням в країні воєнного стану. Чимало українців, у тому числі працівники культурно-мистецьких закладів, поповнили ряди Збройних сил України та Територіальної оборони, хтось зайнявся волонтерською діяльністю, інші (особливо жінки з маленькими дітьми) – виїжджали в безпечніші міста, села або за кордон. Багато колективів (зокрема, столичні – театр ім. І. Франка та оперета) переводили власні кошти на підтримку ЗСУ.

24 лютого Богдан Струтинський (голова Національної спілки театральних діячів України) та Олексій Кужельний (керівник київського відділення НСТДУ) звернулися до друзів, партнерів, театрів та фестивалів по всьому світу з проханням *донести правду про події*, що відбуваються в нашій державі і *зупинити агресію з боку рф*. «Фашистська Росія напала на мирну Україну і хоче знищити нашу незалежність... Ми, українці, звертаємося до вас говорити правду світові, своїм урядам, виступати на ефірах і закликати всіх до підтримки України!! Це – загроза для всього цивілізованого світу, це загроза чи бути Європі, чи ні?»¹.

Мова – це також наша зброя

У перші дні війни керівники спільно з колективами театрів, які мали у своїй назві слово *«російський (-ка)»*, проявили (нарешті) свою громадянську позицію і прийняли

¹ Б. Струтинський: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=3004054853179394&id=100007247264390

рішення *вилучити* його, надіславши офіційні листи-звернення до голів міських та обласних адміністрацій. 28 лютого це зробив Київський театр імені Лесі Українки, 1 березня – Миколаївський та Харківський імені О. Пушкіна, 2 березня – Одеський. Залишається питання, чому вони не зробили це ще 2014 року, коли росія анексувала Крим і почала військовий наступ та захоплення сходу України?.. Чому репертуар деяких театрів до 24 лютого 2022 року на 70-80 % був російськомовним, попри закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», ухвалений 25 квітня 2019 року?!

А передувало зміні назв театрів звернення НСТДУ 27 лютого до театральної спільноти *про важливість української мови* у подальшій роботі всіх театрів країни: «Мова – це також наша зброя. Мова – це національна політика. І як ми всі побачили, поза політикою лишитися ніхто не може. Ми занадто довго були лояльними і поступливими, занадто довго зважали на бажання і забаганки тих, хто відмовлявся змінюватися, або свідомо лишався прихильником “расейського”. І тим самим лишали зерна “русского міра” на своїй землі, в своїй культурі, які, як ті баобаби на планеті Маленького принца, могли, прорісши, знищити нас. Офіційно Наша позиція: коли ми переможемо, а це, впевнені, буде вже скоро, коли наші театри повернуться до роботи – ЖОДЕН театр не має ЖОДНОГО права показувати вистави мовою країни, яка хоче нас знищити»².

Більшість театралів підтримала цю позицію. Окрім зміни назв театрів, сайти, сторінки у соцмережах поступово перейшли на державну мову. Багато театрів заявили, що знімають з репертуару російськомовні постановки або починають перекладати їх українською. Однак, на жаль, не всі хочуть таких важливих змін. Серед тих, хто критично реагує і відверто *засуджує позицію НСТДУ*, Володимир Петренко – голова правління Дніпропетровського відділення НСТДУ та керівник Дніпровського драматичного молодіжного театру «Вірино!». На його думку, звернення НСТДУ «працює на Росію»: «текст спрямований на роздмухування мовного конфлікту та мовного геноциду»³. Вкрай прикро бачити такі висловлювання у час, коли рф намагається знищити українську культуру, мову і народ.

Театр як укриття

Від перших днів війни російські війська активно атакували Україну на півночі (Київська, Чернігівська, Сумська обл.), сході (Донецька, Луганська) і півдні (Херсонська, Запорізька). Більшість театрів у цих регіонах були зачнені, а деякі стали укриттям для містян (зокрема, Харківський будинок актора, Київський ProEnglish Theatre, Маріупольський драматичний театр та ін.). 2 березня ворог захопив Херсон та частину області. Протягом березня херсонці, в тому числі працівники обох театрів

(драматичного і ляльок), неодноразово мужньо виходили з українськими прапорами на мирні акції протесту до захопленої адміністрації. 22–23 березня окупанти арештували обох директорів театрів – Олександра Книгу і Віктора Гаврилюка. Після кількох допитів їх, на щастя, відпустили. Але всі наступні акції загарбники почали розганяти, стріляючи людям по ногах. Тож протести згодом припинилися.

Справжня трагедія відбулася 16 березня у Маріупольському театрі. Його приміщення, як і багато інших будівель міста, стало бомбосховищем для мирних мешканців – маріупольців та біженців з інших міст і сіл (більше 1200 осіб). Підвал та всі поверхи театру були заповнені людьми (зокрема жінками з дітьми, навіть новонародженими). Сподіваючись на людяність, містяни з обох боків будівлі виклали з каміння слово «ДТИ». Але це не зупинило ворога: на театр рф скинула надпотужну бомбу. В результаті була зруйнована центральна частина будівлі і під завалами опинилося багато людей. Хтось встиг врятуватися, інших встигли дістати з-під завалів. Та ворог продовжував обстрілювати і не давав евакуювати постраждалих. Тож Маріупольський театр став домовиною для близько 300 мирних українців.

Театр як прихисток і волонтерський штаб

Більшість громадян, рятуючись від війни, виїжджали на захід. Там театри майже з перших днів війни зайнялися різнопрофільною роботою та допомогою. Частина стала прихистком для біженців: приміщення були облаштовані для ночівлі і харчування (львівські – Перший театр, Театр ім. Л. Курбаса, «Воскресіння», «Слово і голос», Вінницький театр ім. М. Садовського та ін.). Чимало закладів стали волонтерськими або гуманітарними центрами: допомагали з поселенням у місті, збирали кошти, ліки, одяг, їжу для армії та переселенців, приймали із закордону гуманітарну допомогу і роздавали/розвозили по всій країні, надавали консультації психолога і юриста, розважали дітей. Серед них: рівненські – Музично-драматичний і Театр ляльок, львівські – Театр ім. Лесі Українки та Театр ім. М. Заньковецької, Дніпровський театр драми і комедії, Луцький театр «ГаРмИдЕр», Хмельницький театр ім. М. Старицького, Запорізький театр ім. В. Магара та ін.). Одним із таких волонтерських центрів у столиці є «Дрібне Сузір'ячко», яке розмістилося в підвальному приміщенні ЦТМ «Сузір'я». Опікуються ним режисерка Катерина Степанкова й акторка Ада Роговцева. У ньому готують їжу, перуть одяг, збирають і відправляють харчі, ліки. Він одночасно є прихистком для бійців, які можуть у ньому перепочити і поїсти. Центру вдалося закупити термобілизну і різні речі для вояків.

Театр як кравецький цех, кухня і центр підтримки

Деякі театри почали шити білизну для шпиталів, одяг та амуніцію для військових, прапори та патріотичну символіку, плести маскувальні сітки. Це Дніпровський і Одеський оперні театри, Миколаївський художній театр, Закарпатські театри в Ужгороді та Хусті, театр ляльок у

² <https://www.facebook.com/ukrainiantheater/posts/4993844777341881>

³ Там само: <https://www.facebook.com/ukrainiantheater/posts/4993844777341881>

Кропивницькому, театр ім. Лесі Українки у Кам'янському та ін. Окремі заклади готували їжу для ЗСУ та тероборони. А хтось зосередився на моральній підтримці воїнів та всіх українців. Наприклад, Мукачівський драматичний театр започаткував відеопроєкт «Все буде Україна»: актори читають вірші. «Поезія незламних» з'явилася на фейсбук-сторінці Київського театру ім. І. Франка – актори читають сучасну українську поезію, народжену російсько-українською війною. Казки, вірші, п'єси записує на відео від початку війни Одеський ТЮГ ім. Олеші. А Миколаївський український театр драми і комедії започаткував відеомарафон української поезії та пісні. У перші дні війни студенти Київського університету ім. І. Карпенка-Карого відкрили Telegram-канал «Павлуша і Ява», де щодня викладають свіжозаписані аудіоказки для дітей. Схожий Telegram-канал започаткував і Запорізький театр молоді. А Київський театр ляльок (Замок на горі) створив на своєму YouTube-каналі відеопроєкт для дітей «Вартові казок».

Вистави наживо. Підтримка в Україні та світі

Деякі театри продовжували показувати вистави і проводити різні майстер-класи для дітей (біженців, сиріт, важкохворих). Серед них Львівський, Хмельницький і Дніпровський театри ляльок, Закарпатський музично-драматичний театр. Окремі актори об'єдналися в мобільні концертні бригади і грали на виїзді як для дітей так і для дорослих у Черкасах, Сумах, Миколаєві, Львові, Ужгороді, Києві, Луцьку, Вінниці.

Багато українських акторів, співаків і танцівників, які виїхали або працюють за кордоном, своїми виступами нагадували про війну в Україні та закликали світ зупинити агресію РФ. Слова підтримки українців надійшли від багатьох зарубіжних митців театру, музики та кіно. Театри всього світу неодноразово організовували концерти та покази вистав, виконуючи державний та церковний гімни України, українські пісні, а зібрані гроші перераховували на підтримку ЗСУ. Серед них Метрополітен-опера у Нью-Йорку, оперні театри в Естонії, Польщі, Німеччині, Великобританії, Фінляндії, Латвії. Тим часом оперні театри України (у Львові, Одесі, Дніпрі) не раз влаштовували на вулиці мистецькі акції «Вільне небо/Free sky», закликаючи інші держави «закрити небо» від російських ракет.

Івано-Франківський театр ім. І. Франка від початку війни створив гуманітарний культурний центр «Рух опору – Рух допомоги». Колектив працює в різних напрямках: допомога ЗСУ, територіальній обороні та переселенцям, які тимчасово перебувають у театрі або шукають житло в місті; збір та роздача гуманітарної та надання психологічної допомоги, збір коштів; готували їжу для евакуйованих людей, відкрили дитячу кімнату та перукарський цех. Окрім того, у підвальному приміщенні, що стало укриттям, показували «Солодку Дарусю» Марії Матіос, «На західному фронті без перемін» Ремарка, «Гуцулку Ксеню» Ярослава Барнича, «Ромео і Джульєтту» та «Гамлета» Шекспіра.

Чимало акторів та працівників театрів, що змушені були покинути свої домівки, знайшли прихисток і роботу в те-

атрах на заході України. У Львові митці з різних куточків країни об'єдналися і створили Театр «Варта» (за ініціативи харківського режисера Артема Вусика). А трупа Маріупольського театру працює на сцені Музично-драматичного театру в Ужгороді. Знайти житло, роботу, їжу, ліки та психологічну підтримку допомагала «Театральна мапа допомоги», створена НСТДУ на фейсбук: театральні обмінювалися корисною інформацією і контактами. Окрім того, НСТДУ вирішила провести в онлайн-форматі Всеукраїнський конкурс молодих читців ім. І. Франка, на якому звучали твори, написані після 24 лютого 2022 року.

Повернення до основної роботи

Міжнародний день театру 27 березня пройшов без святкування, без вручення премій та звань. Тривав 32-й день війни і для багатьох він був днем жалоби й пам'яті за загиблими. Утім, уже тоді почали грати вистави і влаштовувати концерти. У Київській національній опері артисти, які залишилися в Києві, виконали фрагменти з опери «Наталка Полтавка» Миколи Лисенка, твори українських композиторів Юрія Шевченка та Мирослава Скорика. Львівська філармонія дала концерт у парку ім. І. Франка. Духова капела львівського симфонічного оркестру виконанням відомих українських композицій розпочала перший Культурний шпацер – пізнавальні прогулянки-екскурсії Львовом та мистецькі перформанси. Івано-Франківський театр «Енеїдою» Котляревського відновив покази вистав на головній сцені. Львівська національна опера разом із Львівською національною музичною академією ім. М. Лисенка перед театром показали концерт «Музична героїка в творчості Миколи Лисенка: до 180-річчя від дня народження композитора». Артисти Одеського оперного театру у холі виконали невелику концертну програму.

На початку квітня Київський театр опери і балету для дітей для юнацтва на залізничному вокзалі показав фрагменти з опери Юрія Шевченка «Король Дроздобород», а Театр ляльок – виставу «Мишка і рожева стрічка» в метро. Нині лялькарі своїми виставами підтримують дітей у лікарнях. У підземці Харкова відновили свою роботу місцеві Театр ляльок, Музичної комедії та Оперний.

У столиці одним із перших поновив роботу театр ім. Лесі Українки. 9 квітня показали «Три кохання» про життя і творчість Лесі Українки. Далі театр почав показувати свіжі прем'єри (українською мовою!), а також надавати майданчик для інших театрів (зокрема, театру ім. І. Франка), незалежних театральних проєктів та окремих митців.

Так, більшість театрів нині повернулася до своєї основної роботи, але війна триває, тож театральні, як і всі українці, продовжують і нині допомагати армії, переселенцям. Війна вигнала багатьох зі своїх домівок і розкидала по світу. Але вона й згуртувала нас: об'єднала у спільному бажанні ЖИТИ і ЗБЕРЕГТИ свою державу і землю, традиції та культуру, мову. Тож не забуваємо, що театр великою мірою також єднає, надихає, підтримує та наближає нас до перемоги. Адже театр – це мистецтво, яке мотивує бути справжніми людьми в будь-якій ситуації.